

Amsterdam, 30 oktober 2019

Aan: Statenleden van de Commissie NLG van de Provincie Noord-Holland
Dreef 3
2012 HR Haarlem

Door: Jarno van Elten
Middenweg Broekermeer 27
1027 GB Amsterdam
delten@hetnet.nl

Betreft: Aandachtspunten bij provinciaal stikstofbeleid

Geachte Statenleden van de Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid,

De Provincie Noord-Holland zal de komende tijd haar stikstof-beleid nader invullen. Deze stikstof crisis houdt ook onze gemoederen bezig. Mijn vrouw en ik hebben een extensief zoogkoeienbedrijf overgenomen van mijn ouders, een streek-eigen product met veel aandacht voor natuurbeheer. Wij hebben onze baan als dierenarts daarvoor opgezegd. Wij hebben weliswaar een extensief bedrijf, maar hebben veel respect voor de gehele veehouderij-sector.

Ik zie veel onwetendheid en misverstanden, soms is sprake van mis-informatie. Ik zie een politiek en juridisch spel waarin feiten ondergeschikt raken. Hierdoor ontstaan tegenstellingen tussen partijen, die er wellicht niet hoeven te zijn wanneer feiten duidelijker zijn. Dat knaagt aan me. Want zo komen we niet tot de juiste oplossing. Ik meen dat beleidsmakers op dit moment onvoldoende geïnformeerd zijn om ingrijpende beslissingen te nemen. Ik zal niet zeggen dat ik alle feiten ken. We zullen ze samen moeten zoeken, met alle betrokkenen. Uiteindelijk wil iedereen het beste voor de natuur en voor deze planeet, ook de boeren.

Daarom wil ik u de volgende 7 punten ter overweging aanbieden, waarbij de focus ligt op landbouw. Aanvullende informatie over ieder punt vindt u achterin deze brief.

Punt 1: Noord-Holland en haar landbouw staan er relatief gunstig voor

Uit kaarten van RIVM blijkt dat de stikstof-uitstoot en stikstof-depositie in de provincie Noord-Holland een stuk gunstiger is dan in de meeste andere provincies. Zie achteraan Ad 1.

De landbouw in Noord-Holland is voor een relatief klein deel verantwoordelijk voor de stikstofdepositie: circa 32%, versus 46% landelijk.

Conclusie: de Noord-Hollandse landbouw vormt een kleiner onderdeel van een kleiner probleem.

Verzoek:

- beleidsregels van Provincie Noord-Holland niet strenger maken dan landelijke richtlijn
- beleidsregels van Provincie Noord-Holland niet strenger maken dan in andere provincies

Punt 2: Onzekerheden in de metingen en rekenmodellen

In een rechtstaat kunnen onzekere gegevens geen basis vormen voor ingrijpende maatregelen.

Wanneer het onderzoek niet betrouwbaar is, en we stellen niet de correcte diagnose, dan kan onze therapie ook niet de juiste zijn. De natuur is daar uiteindelijk niet bij gebaat.

Punt 3: Scheer niet alle boeren over één kam.

Er zijn verschillende soorten boeren bedrijven in Nederland.

In Noord-Holland kennen we voornamelijk grondgebonden bedrijven met veel grasland die hun eigen ruwvoeder verbouwen en eigen mest kwijt kunnen. Op deze Noord-Hollandse bedrijven heerst al grotendeels een kringloop, en deze bedrijven lenen zich er goed voor om de kringloop verder te sluiten en meer circulair te worden.

Binnen die Noord-Hollandse bedrijven zijn ook weer grote verschillen. Houdt u daar rekening mee tijdens het ontwikkelen van beleid.

Hoogleraar J. W. Erisman van het Louis Bolk instituut schets een pakkend beeld: hij voorziet in de toekomst enerzijds moderne bedrijven die innovatieve investeringen hebben gedaan in emissiereductie en duurzaamheid. Deze bedrijven produceren hoogwaardige kwaliteit voedsel en halen daar primair hun inkomen uit. Anderzijds zijn er extensievere bedrijven die niet de financiële draagkracht hebben voor dure innovatie, maar een grote bedrage leveren aan natuurbeheer en waterkwaliteit, en daar een deel van hun inkomsten uit halen.

Deze combinatie van bedrijfstypen lijkt mij logisch, en deze tweedeling is nu ook al zichtbaar. De Provincie dient voor beide bedrijfstypen passende oplossingen te bieden. Dus enerzijds mogelijkheden bieden voor investeringen in innovatie, anderzijds mogelijkheden bieden voor extensieve low-budget oplossingen in combinatie met verbrede landbouw.

Punt 4: Overleg met de agrarische sector

Het valt mij op dat de landelijke politiek, provinciale politiek, beleidsmakers en ambtenaren steeds minder kennis hebben van de agrarische sector en haar dynamiek. Dit is niet onvriendelijk bedoeld, maar een vaststelling. Accepteert u dit alstublieft, zodat we er samen iets mee kunnen doen. Het risico bestaat namelijk dat inefficiënte maatregelen of averechtse effecten ontstaan wanneer het beleid achter de schermen gemaakt wordt. Daar is niemand bij gebaat, ook de natuur niet.

Daarom vraag ik u met klem: treedt in overleg met de agrarische sector, en doe dit in een vroeg stadium van de beleidsinvulling.

Punt 5: Concreet zijn

Mijn ouders zijn 25 jaar geleden gestart met onze huidige bedrijfsvoering: streek-eigenproduct, kalf bij koe, vooral voeder van eigen weiland, geen kunstmest, nauwelijks antibiotica, nauwelijks gewasbeschermingsmiddelen, veel natuurbeheer. Maar de overheid heeft ons in die 25 jaar nog nooit bevoordeeld: niet qua opbrengstprijzen, niet toen de fosfaatrechten ingevoerd werden, en nu met de stikstofcrisis verwacht ik niet dat het anders zal zijn. Andere boeren zullen zich niet gestimuleerd voelen om net zoals wij op duurzame wijze te gaan produceren wanneer ze onze positie bezien.

We kunnen dit bedrijf runnen omdat ik het gunstig heb overgenomen van mijn ouders, en ik ben doorgegaan in een bestaande stal. We twijfelen al jaren of we een nieuwe stal zullen bouwen: die investering is nauwelijks terug te verdienen met de opbrengsten van onze duurzame zoogkoeien.

Aanvankelijk was het plan om iets te groeien in dieraantallen, om de rente en aflossing beter aan te kunnen. Sinds de invoering van het fosfaatplafond moeten we dure fosfaatrechten aankopen om te kunnen groeien. Door de stikstofregels zou een stal duurder worden door de te nemen emissiearme maatregelen en/of groei is niet mogelijk.

Onze afwegingen:

- Een nieuwe stal is duur, mede afhankelijk van de emissie-eisen waaraan ik moet voldoen
- Op dit moment is onzeker hoeveel koeien ik mag houden in de toekomst: we weten niet eens hoeveel koeien we vandaag eigenlijk mogen houden, terwijl wij al jaren stabiel zijn en onze vergunningen op orde hadden
- Bij het afsluiten van een hypotheek wordt gekeken of je de rente en aflossing kunt opbrengen: dat hangt af van het aantal koeien dat je mag houden, maar dat is dus onzeker
- Er wordt in de politiek gesproken over “een eerlijke prijs voor een eerlijk product”: wanneer wordt dat concreet? Het is wel handig om in een businessmodel te werken met concrete prijzen
- Op dit moment is onzeker welke wetgeving in de toekomst nog volgt: we waren net gekomen van de fosfaatrechten, toen deze stikstofcrisis kwam. Wat volgt er nog? CO₂-rechten? Iets nieuws?
- U kunt van mij niet verwachten dat ik op korte termijn grote financiële verplichtingen aanga wanneer er nog zoveel onzekerheden zijn
- Ondernemersrisico hoort erbij, maar dit is teveel
- Het enige zekere: ik zal vele jaren vele uren moet werken om alles rond te krijgen
- Conclusie: onder de huidige stand van zaken is er een verhoogde kans dat ik ga stoppen: terwijl wij al 25 jaar een voorloper rol vervullen en wij onszelf niet zien als veroorzakers van fosfaatproblemen of stikstofproblemen
- Voor andere boeren is het geen gunstig signaal: het zal niet stimuleren om net zo duurzaam te worden als wij

Kortom:

- met alle aanvullende eisen en regels heb ik een hogere opbrengstprijns nodig
- al jaren wordt gesproken over die “eerlijke prijs voor een eerlijk product”, maar die zie ik niet

Daarom mijn verzoek:

- óf maak het ons niet zo moeilijk
- óf “Put your money where your mouth is”

Punt 6: Globaal

De Nederlandse landbouw produceert voor de Nederlandse markt en we exporteren naar een aantal Europese landen zoals Duitsland, België, Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

Nederland voedt niet ‘de hele wereld’ en we voeden niet ‘heel Europa’, maar we voorzien wel een aantal mede-Europeanen van zuivel, eieren, vlees, groenten en fruit. En dat is geen slecht ding: Spanje produceert meer sinaasappels dan ze zelf op kunnen, Italië meer olijfolie en Frankrijk meer wijn dan ze zelf opdrinken. Aldus kunnen we ruilen met elkaar.

Er is specialisatie, dat is efficiënt, en dat draagt bij aan duurzaamheid.

Wanneer de veehouderij in NL wordt gereduceerd, dan produceren wij minder voedsel. Maar de mensen vragen toch om voedsel. Onze weggevalen voedselproductie zal overgenomen worden door andere landen. Dat zal per definitie slechter zijn voor de planeet, omdat we in Nederland het beste product ter wereld maken, bijvoorbeeld wanneer het gaat om CO₂-uitstoot per kg product of waterverbruik per kg product.

Ik voorspel dat het zelfs véél slechter zal zijn voor onze planeet wanneer wij krimpen:

- de EU overlegt een Mercosur-deal
- Europa mag auto's, machines en onderdelen exporteren naar de Zuid-Amerikaanse Mercosur landen
- De Mercosur landen mogen dan landbouwproducten naar Europa exporteren
- Dit transport vindt plaats met containerschepen die op zware stookolie draaien
- President Bolsonaro van Brazilië heeft zo'n 169 gewasbeschermingsmiddelen goedgekeurd waarvan vele verboden waren of omstreden zijn
- President Bolsonaro lijkt bereidt om tropisch regenwoud te kappen en inheemse bevolking te verdrijven om de landbouwproductie op te voeren

Ook wanneer er elders sojabonen geteeld worden dan blijft het funest voor de planeet wanneer daar regenwoud voor gekapt wordt. De productie van eiwitten kan beter in Nederland blijven.

De VN voorspelt een mondiaal voedseltekort. Frans Timmermans bepleit als kandidaat EU-commissaris Klimaat dat we in Europa ons eigen duurzame voedsel moeten produceren en onafhankelijk moeten zijn van de wereldmarkt. Nederland vervult daarin nu al een belangrijke rol.

Ik vind dat we in Noord-Holland de verantwoording hebben om onze gronden te blijven benutten voor voedselproductie. Op de meeste Noord-Hollandse gronden kunnen we weinig anders verbouwen dan gras. Hier kunnen geen sojabonen groeien of andere eiwitrijke producten die geschikt zijn voor humane consumptie. Het gras kan via de veehouderij omgezet worden in eiwit.

De maatschappij mag verlangen dat kringlopen meer gesloten worden en de politiek mag voorwaarden stellen. Daar kan en wil de landbouw zeker aan meewerken, mits de hogere kosten vergoed worden. Laten we hier samen invulling aan geven: de provincie kan samen met de agrarische sector ontdekken wat mogelijk is, wat slim is. Want wanneer we grote uitdagingen moeten oplossen op gebied van klimaat, milieu en voedselvoorziening dan moeten we vooral slim zijn. Met elkaar ben je slimmer.

Punt 7: Relativering (en een hart onder riem voor de bouwsector):

- De bouw van 90 woningen op 3 km afstand van een Natura2000 gebied levert 0,01 mol stikstof per hectare per jaar
- Dit wordt veroorzaakt door de graafmachines, hijskranen en vrachtwagens
- Dit komt overeen met 1 ganzenpoepje van 5 dobbelstenen per hectare in één heel jaar
- Vergelijk dit met een koppeltje vogels dat wel/niet besluit om over een Natura2000 gebied te vliegen en onderweg wat uitwerpselen verliest
- Vergelijk dit met een dag waarop het wel/niet regent en er wel/niet een file staat waardoor meer stikstof wordt uitgestoten door de auto's
- De vogels en de regen hebben een veel grotere impact op de N2000 gebieden dan de bouw van 90 huizen, maar de vogels en de regen hebben we totaal niet in de hand

Hiermee wil ik niet de waarde van Natura2000 gebieden bagatelliseren. Maar wel het belang onderstrepen van een drempelwaarde waardoor bouwprojecten weer vergunning kunnen krijgen.

Samengevat:

- Koester de koeien en schapen op de graslanden van Noord-Holland
- De landbouw in Noord-Holland is een kleiner onderdeel van een kleiner depositieprobleem
- De koe in de weide kan prachtig voedsel leveren aan Nederland en Europese medeburgers
- Onze veehouderij onderhoudt het geliefde landschap van weilanden en rietkragen
- Laat de politiek en maatschappij de kaders vaststellen voor toekomstige landbouw, maar treedt bij het opstellen van het daadwerkelijke beleid in overleg met de agrariërs
- Zorg voor (financiële) compensatie voor de boeren
- Zo kunnen we een situatie ontwikkelen waar iedereen beter van wordt, de natuur, de dieren, zelfs de hele planeet en natuurlijk ook de inwoners van Noord-Holland

Overweging:

- Ik denk dat er tijd nodig is om alles in goede banen te leiden
- Ik denk dat de overheid tijd nodig heeft om de juiste weg te vinden
- Wanneer de plannen van de overheid eenmaal concreet zijn, dan pas kunnen boeren beslissingen nemen over de toekomst van hun bedrijf
- Ondertussen moet dit land wel verder kunnen, daarom aan de politiek de taak: verzin een list

Met vriendelijke groet,
Drs. J. van Elten

Toelichting bij de eerdere punten:

Ad 1: Noord-Hollandse landbouw staat er relatief goed voor

www.geodata.rivm.nl > Grootschalige Concentratie- en Depositiekaarten Nederland (GCN en GDN)

<https://www.rivm.nl/gcn-gdn-kaarten/concentratiekaarten> > kaartvieuwer

<https://www.rivm.nl/gcn-gdn-kaarten/depositiekaarten> > kaartvieuwer

Concentratiekaarten en Depositiekaarten RIVM:

Kaartlaag	Jaartal	Waarneming in Noord-Holland	
Ammoniak (NH ₃)	2018	N-H wordt lichtblauw gekleurd door de gunstigste 2 categorieën	
Stikstofdioxide (NO ₂)	2018	N-H is lichtblauw gekleurd door de gunstigste 2 categorieën Hoge waarden in stedelijk gebied	
Gereduceerd stikstof (NH _x)	2018	N-H is lichtgeel gekleurd door de gunstigste 2 categorieën Hoge waarden in stedelijk gebied	
Totaal stikstof	2018	Hogere waarden rond stedelijk gebied, gunstige waarden op platteland	

De NH-landbouw is voor circa 32% verantwoordelijk voor stikstofdepositie, terwijl het landelijk gemiddeld 46% is. Bedenk dat er ook provincies zijn waar de landbouw blijkbaar voor veel hogere percentages verantwoordelijk is voor de stikstofdepositie, anders kom je niet op een gemiddelde van 46%.

Bedenk dat uitstoot door vliegtuigen niet wordt meegenomen boven 914 meter: die stikstof wordt echter wel geproduceerd en slaat neer met effecten op natuur. Wanneer we negatieve effecten vaststellen op biodiversiteit dan wordt de landbouw daar voor 32% verantwoordelijk voor gehouden, terwijl er eigenlijk een flink deel door kerosine wordt veroorzaakt.

Ad 2: onzekerheden in de metingen en rekenmodellen

Het stellen van de juiste diagnose is het moeilijkste en het belangrijkste.

Wanneer niet de juiste oorzaak van achteruitgang van biodiversiteit wordt gevonden, en we zetten in op een verkeerde therapie, dan is dat niet alleen verspilde moeite en verspild geld, maar ook zouden we te laat kunnen zijn om de patiënt te redden.

Op dit moment zijn de onzekerheden in de diagnose zeer groot, zo geeft RIVM zelf aan:

<https://www.rivm.nl/gcn-gdn-kaarten/onzekerheden>:

“De onzekerheid bedraagt, afhankelijk van stof en jaar, van 15% tot 30% voor concentraties en van 50% tot 100% voor deposities.”

Onzekerheid (als sigma, %)	2018	2020-2030
Totaal stikstof (N)	-50, +100	-50, +100

Misschien moeten we concluderen “Niet alles kan... in een model ondervangen worden”.

Wanneer met meer zekerheid blijkt dat de landbouw een rol speelt in biodiversiteitsverlies, dan ben ik ervan overtuigd dat de landbouw haar verantwoording neemt en de bedrijfsvoering aanpast. Dat merk ik aan de boeren die ik spreek, en dat heeft de landbouw in het verleden ook gedaan. Maar het is voor deze hardwerkende mensen moeilijk te accepteren dat in de politiek reeds ingrijpende maatregelen worden voorgesteld voor hun familiebedrijven, gebaseerd op rekenmodellen met 30% - 50% - 70% onzekerheid.

Ad 3: Scheer niet alle boeren over één kam

Vóórdat de stikstofcrisis haar intrede deed, hebben we reeds ingezet op een verduurzaming van de landbouw door verder sluiten van kringlopen, circulair denken en een energietransitie. Kandidaat EU-klimaat-commissaris Frans Timmermans sprak uit dat de landbouw nodig is om de klimaatdoelen te halen. Er ligt dus druk op de landbouw. Daarbij zou ik willen zeggen “Niet alles kan”, waarbij ik bedoel dat de landbouw dit niet allemaal in haar eentje kan volbrengen en ze dit zeker niet kan wanneer het bestaansrecht onder ondernemingen verdwijnt.

Vóórdat de stikstofcrisis haar intrede deed, werd ingezet op een vereenvoudiging van de regelgeving. Door de huidige stikstofcrisis lijkt helaas méér complexe regelgeving nodig. Daarbij moeten we waken voor averechtse effecten, zoals het verdwijnen van ondernemingen die juist op ander gebied een belangrijke bijdrage leveren.

Ad 6: globaal

Nederland voedt niet 'de hele wereld' en we voeden niet 'heel Europa', maar we voorzien wel een aantal mede-Europeanen van zuivel, eieren, vlees, groenten en fruit. En dat is geen slecht ding: Spanje produceert meer sinaasappels dan ze zelf op kunnen, Italië meer olijfolie en Frankrijk meer wijn dan ze zelf opdrinken. Aldus kunnen we ruilen met elkaar.

Er is specialisatie, dat is efficiënt, en dat draagt bij aan duurzaamheid.

Tevens hebben we de inkomsten van export hard nodig om andere zaken te kunnen importeren: We hebben immers niet veel in eigen bodem zoals lithium voor accu's van elektrische auto's of neodymium voor de spoel van windmolens. Vele producten worden door ons geïmporteerd, zoals zonnepanelen, smartphones, auto's. Wanneer we geen inkomsten hebben uit export, dan raakt het binnenlandse portemonneetje leeg.

Voedsel van Nederlandse bodem is in de meeste opzichten het beste ter wereld:

- Volksgezondheid: minste residuen van gevaarlijke stoffen
- Klimaat: minste CO₂ per liter melk, per kg vlees, per broccoli, e.d.
- Water: minste liter water per tomaat, paprika e.d.
- Arbeidsomstandigheden en sociale zekerheden op hoogste niveau

Daar zijn alle instanties het over eens.

Hoe komt het dat het Nederlandse voedsel zo goed is?

- In Nederland vinden we de beste universiteiten en landbouw-hogescholen ter wereld
- Hoog opleidingsniveau van boeren ten opzichte van andere landen
- Hoge mate van innovatie
- Efficiënte methodes zijn minder belastend voor de planeet dan verspillende methodes
- Familieberoepen waarbij het geweten van de boer een rol speelt: het gezin eet doorgaans het eigen product, de kinderen vragen aan tafel "pap, dat soort dingen doe jij toch niet" als er iets in de media speelt
- Strengere nationale regelgeving, vaak strenger dan EU voorschrijft
- Goede controle, integere inspecteurs, geen corruptie

Op veel van onze graslanden kan niets anders verbouwd worden dan gras. Maïs soms, maar dat is een suikerrijk gewas met verder weinig voedingswaarde.

Gras is een laagwaardig product dat mensen niet kunnen benutten. Herkauwers zoals de koe kunnen gras omzetten in hoogwaardig eiwitrijkvoedsel zoals melk, kaas, yoghurt en vlees. Een fantastische prestatie van de koe, die mogelijk is dankzij haar pens en de symbiose met micro-organismen.

Daarbij is de koe zelf CO₂-neutraal: het gras dat ze eet heeft net zoveel CO₂ opgenomen uit de lucht, als dat ze uitademt bij de vertering van het gras. Volg de C-atomen: die kunnen niet verdwijnen of spontaan ontstaan. Ze leeft in een kringloop.

Er is een vertekend beeld ontstaan doordat in rapporten vaak alleen gekeken wordt naar de uitstoot, waarbij de absorptie door het gras niet wordt niet meegenomen. Over dit CO₂ verhaal is nog veel meer te vertellen, en methaan speelt een rol, echter de huidige crisis gaat over stikstof, dus het CO₂-verhaal stopt hier. U kunt altijd meer informatie aan mij vragen.

Het enige dat ik wilde benadrukken: koester de koe!